

GELENEKSEL ÇİN'DE KADIN AHLAKININ OLUŞUMU: ÜÇ İTAAT VE DÖRT ERDEM (三从四德) ÇERÇEVESİNDE BİR İNCELEME

THE CONSTRUCTION OF WOMEN'S MORALITY IN TRADITIONAL CHINA: AN ANALYSIS OF THE THREE OBEDIENCES AND FOUR VIRTUES (三从四德)

MUKADDES KOÇ

Sayı 7, ss., 23-37.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 15.01.2026

Kabul Tarihi: 17.03.2026

Değerlendirme: Çift Taraflı Kör Hakemlik

Etik Bildirim: lisaniyatstudies@gmail.com

İntihal Denetimi: Yapıldı. (İntihalnet)

Etik Beyan: Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Lisans Bilgisi: Dergimizde yayımlanan çalışmalar, CC-BY-NC-ND lisansı ile açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

Issue 7, pp., 23-37.

Article Type: Research Article

Submitted: 15.01.2026

Accepted: 17.03.2026

Evaluation: Double-Blind Review

Ethics Declaration: lisaniyatstudies@gmail.com

Plagiarism Check: Done. (İntihalnet)

Ethics Statement: This study does not require ethics committee approval, and the data used was obtained through a literature review/published sources. It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to throughout the preparation, and all references are cited in the bibliography.

License Information: The studies published in our journal are published as open access with the CC-BY-NC-ND license.

Atıf Bilgisi / Reference Information:

KOÇ, M. (2026) THE CONSTRUCTION OF WOMEN'S MORALITY IN TRADITIONAL CHINA: AN ANALYSIS OF THE THREE OBEDIENCES AND FOUR VIRTUES (三从四德), *Lisaniyat Studies Uluslararası Filoloji Araştırmaları Dergisi*, 7, 23-37

Mukaddes Koç

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

mukaddes.koc@asbu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-0224-1273

Abstract

One of the most influential and enduring norms regulating social life throughout China's thousands of years of history has been the doctrine of the "Three Obediences and Four Virtues" (三从四德, *San Cong Si De*). Consisting of moral principles directed toward women, this doctrine formed the core of a system that regulated, restricted, and guided women's lives in China for centuries. A wide range of areas—from women's position within the family to their daily behavioral patterns, from body perception to educational understanding, were shaped within the framework defined by this teaching. While the "Three Obediences" (三从) principle defined the chain of obedience to which a woman was bound throughout her life—obedience to her father, husband, and son—the "Four Virtues" (四德) established the behavioral framework governing a woman's morality, speech, appearance, and labor.

This doctrine functioned for centuries as one of the fundamental reference points in defining women's identity and their position within the family in Chinese society. How a woman should speak, behave, appear, and what responsibilities she should undertake were all shaped in accordance with this understanding. The emergence of the doctrine was closely related to the need to preserve the patriarchal lineage system and maintain a family-centered social order.

This study aims to examine the origins of the doctrine of the Three Obediences and Four Virtues, its fundamental components and social impacts, and its transformation throughout historical processes, in order to reveal how the moral understanding of women in China was formed and institutionalized over time. In doing so, the relationship between morality, authority, and female identity in traditional Chinese society will be evaluated.

Keywords: Three Obediences and Four Virtues, Chinese women, China, family, moral values, Chinese society, Moral education

Özet

Çin'in binlerce yıllık tarihinde toplumsal yaşamı düzenleyen en etkili ve kalıcı normlardan biri, "Üç İtaat ve Dört Erdem" (三从四德, *San Cong Si De*) öğretisi olmuştur. Kadınlara yönelik ahlak kurallarından oluşan bu öğretisi, Çin'deki kadınların yaşamını yüzyıllar boyunca düzenleyen, sınırlandıran ve yönlendiren bir sistemin özünü oluşturur. Kadının aile içindeki konumundan gündelik davranış kalıplarına, beden algısına eğitim anlayışına kadar uzanan geniş bir alan, bu öğretinin belirlediği çerçeve içinde şekillenmiştir. Babaya, kocaya ve oğula bağlılığı esas alan Üç İtaat ilkesi, kadının yaşamı boyunca bağlı olacağı itaat silsilesini tanımlarken; Dört Erdem kadının ahlakını, sözünü, görünüşünü ve becerisini düzenleyen davranış çerçevesini belirler.

Bu öğretisi, Çin toplumunda kadın kimliğinin ve aile içindeki konumunun belirlenmesinde yüzyıllar boyunca temel referans noktalarından biri olmuştur. Kadının nasıl konuşacağı, nasıl davranacağı, nasıl görüneceği ve hangi sorumlulukları üstleneceği bu anlayış doğrultusunda şekillenmiştir. Öğretinin ortaya çıkışı, ataerkil soy sisteminin sürdürülmesi ve aile merkezli düzenin korunması ihtiyacıyla yakından ilişkilidir.

Bu çalışma, Üç İtaat ve Dört Erdem öğretisinin kökenlerini, temel unsurların toplumsal etkilerini ve tarihsel süreç içerisindeki dönüşümünü inceleyerek Çin'de

kadın ahlak anlayışının nasıl oluştuğunu ve zaman içinde nasıl kurumsallaştığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylece geleneksel Çin toplumunda ahlak, otorite ve kadın kimliği arasındaki ilişki değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Üç İtaat Dört Erdem, Çin kadını, Çin, Aile, Ahlak anlayışı, Çin toplumu, Değerler eğitimi

Structured Abstract

This study aims to examine how the moral understanding of women in traditional Chinese culture was formed and on which historical foundations it was built, within the framework of the doctrine of the “Three Obediences and Four Virtues” (三从四德). Conceptually, the “Three Obediences” (三从) refer to the hierarchical principle of obedience that requires a woman to obey her father before marriage (未嫁从父), her husband after marriage (既嫁从夫), and her son after her husband’s death (夫死从子). The “Four Virtues” (四德), on the other hand, denote the behavioral norms regulating a woman’s morality (妇德), speech (妇言), appearance (妇容), and labor (妇功). This Confucian doctrine functioned as a set of moral rules established to regulate women’s social and ethical conduct.

By examining early ritual and mourning texts, the development of the concepts of the “Three Obediences” and the “Four Virtues” was evaluated. From the Han dynasty onward, these two concepts merged and evolved into a systematic doctrine of women’s morality. Dong Zhongshu’s interpretation of the yin–yang theory, which grounded the relationship between men and women in a cosmic order, was analyzed, and its role in legitimizing women’s behavioral norms in subsequent periods was examined. The Tang, Song, Ming, and Qing dynasties were comparatively assessed, and the transformations that occurred during the modernization process—particularly in the context of reformist critiques, the New Culture Movement, and the May Fourth Movement—were analyzed.

The findings indicate that the principle of the “Three Obediences” initially emerged within the context of ritual regulations but gradually transformed into a chain of authority that governed the entirety of women’s lives. Based on obedience to the authority of father, husband, and son, this structure normalized the absence of an independent sphere of authority for women throughout their lives. While men were also subject to hierarchical order, they could still possess a certain domain of authority; women, however, did not hold an independent authority sphere. The “Four Virtues” established a detailed framework regulating women’s daily behavior, disciplining their manner of speech, bodily comportment, productivity, and domestic responsibilities. The notion that “men manage outside; women manage the inside” (男主外女主内) solidified a gender-based division of labor and distanced women from the public sphere. Although confined to the domestic sphere, women transformed this space into an area of influence and agency by developing strategies of adaptation. Silence and obedience did not always signify passivity; rather, in many cases, they functioned as conscious strategies for survival and self-positioning within the existing order.

Under the influence of Neo-Confucianism, emphasis on chastity, loyalty, and obedience intensified during the Song, Ming, and Qing dynasties. In the Qing period, state-supported systems of moral commendation further strengthened the institutionalization of these norms. During the modernization process, however, reformist thinkers increasingly questioned the legitimacy of the doctrine; practices such as footbinding, women’s education, and marriage norms were re-evaluated. With the establishment of the Republic, the official authority of the doctrine largely disappeared.

In conclusion, the doctrine of the “Three Obediences and Four Virtues” constituted one of the fundamental social frameworks shaping the moral understanding of women in traditional Chinese culture. It evolved into a comprehensive system regulating women’s social space, speech, bodies, and roles. Although it largely lost its normative force in the modern era under the influence of egalitarian ideals, understanding its historical function makes it possible to grasp the foundations upon which morality and authority were constructed in traditional Chinese society. It also provides an important analytical framework for evaluating contemporary gender debates within their historical context.

1. Giriş

Geleneksel Çin toplum yapısını ve bu yapının yüzyıllar boyunca nasıl istikrarını koruduğunu anlayabilmek için toplumdaki “düzen” ve “uyum” anlayışını kavramak gerekir. Çin düşünce dünyasında yer -gök karşılıklı etkileşime dayalı

bir ilişki olduğu varsayılmış (Kirilen,2012.s.62); gökyüzündeki düzenin yeryüzünde de karşılık bulması gerektiği kabul edilmiştir. Nitekim “Gök yolu, insan yolu ve gök ile insan (arasında) uyum, Çin düşünce ve inanç sisteminin vazgeçilmez bir parçası olmuştur” (Ceylan, 2022, s. 92). Gökyüzü altındaki her şeyin uyum içinde olması, bireylerin bu düzen içerisindeki konumlarını bilmesine ve kendilerinden beklenen rolleri yerine getirmesine bağlanmıştır.

Han döneminde yaşamış olan Dong Zhongshu'nun (董仲舒) yin-yang öğretisi (阴阳之道), kadının toplumdaki yerinin oluşmasında belirleyici olmuştur. Dong Zhongshu dünyadaki üst-alt hiyerarşisinin yang'a göre belirlendiğini Chunqiu Fan Lu, Tian bian fan ren, 1'de şu şekilde ifade eder; “Yang değerlidir, yin aşağıdır; bu göğün düzenidir” ve Yang, Yin'i kapsar, Yin de Yang'ı kapsar.” Yin ile yang arasındaki ilişki tamamlayıcılık olarak tanımlasa da bu eşitlik anlamına gelmez” der ve güç dağılımı konusunda nettir: Yang üstün, yin yardımcıdır. Bu durum kadın-erkek, baba-oğul ve hükümdar-bakan ilişkilerinde hiyerarşiyi belirtir. Dong Zhongshu bunu “Üç Bağ” (三纲) öğretisi olarak tanımlar. Yin yang öğretisine göre; karı-koca, baba-oğul, hükümdar-görevli ilişkileri “Hükümdar yangdır, bakan yindir; baba yangdır, çocuk yindir; koca yangdır, kadın yindir” şeklinde ifade edilir. Bu anlayış, kozmik düzenin yeryüzündeki yansıması olarak toplumsal düzeni temellendirir.

Dong Zhongshu'nun ifadelerine göre, kozmik düzenin yansıması toplumsal düzeni belirler. “Yang, Yin'i kapsar, Yin de Yang'ı kapsar (Chunqiu fanlu, t.y., Ji yi, 1.)” ifadesinde Yin ve Yang'ın karşılıklı etkileşimi vurgulansa da Yang üstün, Yin yardımcıdır. “Yang kocadır ve onu var eder, Yin kadındır ve onu destekler/tamamlar (Chunqiu fanlu, t.y., Ji yi, 1.)” ifadesi evlilikte Yang'ın üretici ve belirleyici, Yin'in ise destekleyici ve tamamlayıcı konumunu gösterir. Bu durum kadın-erkek, baba-oğul ve hükümdar-bakan ilişkilerinde hiyerarşiyi belirtir. Kadın gereksiz görülmez ancak özneleşmesi sınırlandırılır. Kadının konumu toplumsal tercih olarak değil, doğa tarafından belirlenmiş olarak kabul edilir. İlişkilerde uyum vardır, fakat eşitlik söz konusu değildir. Evlilik bağlamında kadın, kocanın tamamlayıcısı olarak görülür; diğer bir ifadeyle belirleyici konumda olan taraf kocadır.

Üç bağ öğretisinde aile, toplumun temel birimi olarak görülür. Çünkü aile, ahlakın ve düzenin öğrenildiği ve sürdürüldüğü küçük ama etkili bir sosyal yapıdır. Devlet, genişletilmiş bir aile; aile ise küçültülmüş bir devlet olarak görülmüştür. Bireylerden aile içindeki rollerini benimsemeleri ve bu rollere uygun biçimde hareket etmeleri beklenmiştir. Bu çerçevede, kadının davranışları, görünümü ve becerisi yalnızca özel hayatın konusu olmaktan çıkarak toplumsal düzenle bağlantılı hale gelmiştir. Bu düzen anlayışı içinde kadınlara çizilen sınırları, belirlenen görevleri ve ahlaki davranış kalıplarını en açık biçimde ortaya koyan yapı ise Üç İtaat ve Dört Erdem öğretisidir.

Üç İtaat ve Dört Erdem öğretisinin düşünsel temelleri Han döneminde Dong Zhongshu tarafından geliştirilen yin-yang anlayışına dayanır. Bu anlayışta yang üstün ve belirleyici, yin ise ikincil ve tamamlayıcı konumdadır. Zaman içerisinde bu düşünce “koca üstünlüğü, kadının ikincil konumunu(夫尊妇卑)” anlayışının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Dong Zhongshu doğrudan kadın ahlaki üzerine ayrıntılı kurallar koymamış olsa da kurduğu teorik çerçeve sonraki dönemlerde kadın davranışlarının belirlenmesinde etkili olmuştur. Bu öğretinin gündelik hayatta uygulanışında ve davranış kalıplarına aktarılmasında ise Han dönemine ait bazı metinler belirleyici rol oynamıştır. Bunların başında Liu Xiang (刘向) tarafından derlenen Lienü Zhuan (列女傳, Örnek Kadın Biyografileri) adlı eser gelir. Bu eser, Konfüçyüsçü düşünce çerçevesinde kadınlara erdemli davranış modelleri sunan bir ahlaki eğitim metni olmasının yanı sıra devlet düzenini korumayı amaçlayan bir uyarı metni niteliğindedir. Erkek üstünlüğü söyleminin hâkim olduğu bir ortamda ortaya çıkmış ve bu söylemi destekleyen bir işlev görmüştür.

Kadınlara yönelik davranış ilkelerinin sistemli bir biçimde ortaya konulması ise Ban Zhao tarafından kaleme alınan Nüjie (女戒) Kadınlar İçin Öğütler ile gerçekleşmiştir. Han döneminde belirleyici hale gelen Üç İtaat ve Dört Erdem anlayışı yalnızca yönetim ve eğitim yoluyla aktarılmakla kalmamış, kadınların bu normları içselleştirmesiyle toplumsal hayata işlemiştir. Daha sonraki dönemlerde Song Ruozhao宋若昭'ın Nü Lunyu (女论语, Kadın Analektleri), Ming döneminde İmparatoriçe Xu (徐皇后)'nün Neixun (内训, İç Öğütler), Liu Shi (刘氏)'nin Nüfan Jielu (女范捷录, Kadın Ahlakı) gibi eserleri kaleme alınmıştır. Ming döneminin sonlarında ise bu metinler Ban Zhao'nun Nüjie adlı eseriyle birlikte Guige Nü Sishu Jizhu (闺阁女四书集注, Kadınların Dört Klasik Metni Üzerine Açıklamalı Derleme), kısaca Nü Sishu (女四书, Kadınların Dört Kitabı), başlığı altında bir araya getirilmiş ve kadınlara yönelik ahlak eğitiminin temel kaynakları hâline gelmiştir.

Üç İtaat ve Dört Erdem kavramları başlangıçta farklı metinlerde ortaya çıkmıştır. Üç İtaat yas ritüelleri içinde yer alırken, Dört Erdem kadın eğitimi bağlamında gelişmiştir. Han döneminden sonra bu iki yapı aynı ahlaki sistem içinde bütünleşerek kadın ahlakını tanımlayan bir sisteme dönüşmüştür. Bu sebeple çalışmada Üç İtaat ve Dört Erdem kavramlarının ortaya çıkışları, anlamları ve kapsamaları ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

1. Üç İtaat (三从) İlkesinin Ortaya Çıkışı, Anlamı ve Kapsamı

Geleneksel Çin ahlak sisteminde kadınların toplumsal konumunu belirleyen en temel normlardan biri Üç İtaat (三从) ilkesidir. Bu ilke, kadının yaşamı boyunca evlenmeden önce babaya (未嫁从父), evlendikten sonra kocaya (既嫁从夫) ve kocasının ölümünün ardından oğula (夫死从子) bağlı olmasını ifade eder.

Üç İtaat kavramı, ilk olarak erken dönem klasik metinlerden biri olan Yili (仪礼)'nin Sangfu (丧服) bölümünde yer almaktadır. Bu bölüm, aile içindeki ritüel konuları, yas derecelerini, yükümlülüklerini ve yas törenlerindeki kıyafet düzenini belirleyen temel ritüel metinlerinden biridir. Metinde kadınların yas düzenindeki yeri belirtilirken Üç İtaat ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

Kadının üç itaat ilkesi vardır; kendi bağımsız bir yolu yoktur. Bu nedenle, evlenmeden önce babasına itaat eder, evlendikten sonra kocasına, kocası öldükten sonra oğluna itaat eder. Baba, çocuğun göğüdüdür; koca, eşinin göğüdüdür. İtaat etmek, onun öğretti ve emirlerine/buyruklarına uymaktır. Ataya uymak, baba ölmüş olsa bile yine de ataya bağlı kalmaktır (Yili, t.y., Juan 10, sangfu 10).

Burada kadının üç itaat dışında bağımsız bir yolunun bulunmadığı, yaşamı boyunca kadın babasına, kocasına ve oğluna itaat etmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu durum ise erkek otoritesini toplumsal düzenin parçası haline getirir. Üç itaat ilkesinin ilk çıkışı aslında sadece ahlaki bir öğüt değildir, ritüel düzen içerisinde tanımlanan bir yükümlülük olarak ortaya konulmaktadır. Bu yönüyle Üç İtaat ilkesi, erkek otoritesini toplumsal düzenin bir parçası hâline getiren ritüel temelli bir kontrol mekanizması işlevi görür.

Benzer bir yaklaşım Da Dai Liji (大戴礼记) adlı eserde de ifade edilir. Bu metinde kadının anlamı doğrudan “uyum sağlamak, itaat etmek ve başkasına dayanmak” şeklinde tanımlanır:

Kadın(女), uyum sağlayandır, erkek ise çoğalandır. ‘Kız evlat’ (女子), erkeğin öğretilerini takip eden ve bu doğrultuda ahlaki ilkelerini geliştirendir. Bu nedenle ona ‘evli kadın (妇人)’ denir. Kadın, başkasına dayanarak var olur. Bu yüzden bağımsız bir otoritesi yoktur; üç itaat yolu vardır. Evdeyken babaya itaat eder; evlenince kocaya itaat eder, koca ölünce oğula itaat eder. Kendi başına hareket etmeye cesaret edemez. Emir ve öğretilere uyar. Bu yüzden kadının sözleri iç odadan dışarı çıkmaz; işleri yalnızca yiyecek hazırlama ve ev içi hizmetlerle sınırlıdır. *Yijing*'de: ‘Kendi yolunu gerçekleştiremez; mutfakta kalır. *Shijing*'de: ‘Hata yapmaz, kural dışı hiçbir davranışı olmaz; yalnızca yiyecek ve içecek işleri konuşur’ ifadesi yer alır. Bu nedenle kadın günlerini iç odada geçirir; zihnini tek şeye yoğunlaştırır ve şüpheden uzak durur. Yas için uzak mesafelere koşmaz. Gündüz işini yapar, yas bağını yıldızlar görününce bağlar. Kadın tek başına iş yapmaz, tek başına yolunu bulamaz; ancak danıştıktan sonra harekete geçer. Sözü ancak doğrulanabilir olduktan sonra söyler. Gece mumla hareket eder. Saray işlerinde ölçülü davranmalıdır. Altı türden evcil hayvanın¹ düzenli çoğalması; buna ‘sadakat’ denir. İşte böylece sağlam bir sadakat oluşur; bu da kadının erdemini düzeltir (Dadaı Liji, t.y., Juan 13, Benming 80).”

Bu metinde kadın, uyum ve itaat kavramlarıyla tanımlanmış ve bağımsız bir otoriteye sahip olmadığı vurgulanmıştır. Kadın mekânsal ve toplumsal sınırları evin içi olarak çizilmiş, sözünün dışarı çıkmaması ve görevlerinin yalnızca hizmetle sınırlı olduğu belirtilmiştir. *Yijing* ve *Shijing*’den yapılan alıntılarla, doğal düzenin bu olduğu savunulmuştur. Metindeki kadın ve erkek rollerinin tanımları, dil aracılığıyla da meşrulaştırılmıştır.

Dilsel ve etimolojik açıklamalar içeren Shiming adlı eserde de kadın ve erkek şöyle tanımlanmaktadır:

“Erkek, sorumluluk üstlenen (任) demektir; çünkü işleri yönetendir. Kadın ise ‘uyum sağlayan’ (如) anlamına gelir; kadın dışarıdan gelerek kocasına uyandır. Bu nedenle kadının üç itaatın anlamı: küçükken babanın öğretisine uyar (少如父教), evlenince kocanın emirlerine uyar (嫁如夫命), yaşlanınca oğlun sözüne uyar (老如子言). Qing ve Xu Zhou bölgelerinde kadına wu (媿) denir. Wu,

¹Domuz, inek, koyun, at, tavuk ve köpeği ifade eder.

karşı gelmek, (itaatsizlik, rahatsızlık ve vefasız evlat) anlamına gelir, doğduğunda insanların gönlü hoşnut olmaz, rahatsızlık verir (Shiming, t.y., Juan 30, Shi Zhangyou, 10).”

Metinde geçen Üç İtaat; öğretisi, emir ve söz kavramlarıyla kadının bekâr, evli ve anne olarak nasıl itaatkâr olması gerektiğini açıklamaktadır. Qing ve Xuzhou bölgelerinde kız çocuğunun doğumuna yönelik olumsuz algının, farklı bir karakter kullanımıyla dil ve kültür üzerinden nasıl meşrulaştırıldığı görülmektedir. Kız çocuğunun doğumunun hoşnutsuzluk, terslik olarak nitelendirilmesi toplumun kız çocuğunun doğumundaki derin hayal kırıklığını göstermektedir. Bu hoşnutsuzluk ise çocuğa yansıtılarak onun hayatı boyunca uysal olması için gösterilecek çabanın gerekçesini oluşturmuş; doğuştan itaatsiz ters olarak nitelendirilen kadını ancak sıkı bir eğitim ve itaatle uysallaştırmaya çalışılmıştır. Erkek; yönetim, sorumluluk ve özne olarak tanımlanırken kadın; uyum, itaat ve nesne olarak tanımlanmıştır. Bu yüzden erkek çocuk her zaman aile için önemli iken kız çocuk dışarıya fayda sağlayacak bir varlık olarak görülmüştür.

Başlangıçta sadece cenaze ve yas törenlerine yönelik bir düzenleme olan Üç İtaat, Han Hanedanı döneminden itibaren yerleşmeye başlamıştır. Zaman içerisinde ritüel bağlamının ötesine geçerek kadının toplumdaki hareket ve iradesini erkeğe bağlayan katı bir ahlaki norma dönüşmüştür.

Doğu Han döneminde Ban Gu (班固) tarafından derlendiği kabul edilen ve aile düzeni, toplumsal cinsiyet rolleri, yas, evlilik gibi konuları ele alan Bai Hu Tong (白虎通, Beyaz Kaplan Anlatısı), Dong Zhongshu'nun ortaya koyduğu yang yüce–yin aşağı (阳尊阴卑) anlayışının, toplumda “koca üstün, kadın aşağıdır (夫尊妇卑)” olarak yerleşmesine zemin hazırlamıştır. Eserde şu şekilde ifade edilmektedir: “Evli kadının neden soyluluk unvanı yoktur? Yin aşağıdadır ve dışardaki işlerle ilgisi yoktur. Bu nedenle üç itaat ilkesi vardır: evlenmeden önce babasına itaat eder, evlendikten sonra kocasına itaat eder, kocası öldükten sonra oğluna itaat eder (Bai Hu Tong, De Lun, Cilt 1, Jue, 4).” Bu ifadeler, kadının toplumsal ve siyasal alanın dışında konumlandırıldığını ve üç itaatın doğal düzenin gereği kabul edildiğini göstermektedir.

Bai Hu Tong'da evliliğin tanımı, hiyerarşiyi ve kadının rolünü dil aracılığıyla da pekiştirilmiştir: “Koca 夫 (fu) destekleyendir; 扶 (fu), insanlıkla destekleyendir. Karı–koca (夫妇) ne demektir? Kadın (妇), itaat/hizmet (服), ev işlerine, ailesine hizmet/itaat edendir (Bai Hutong, t.y., Cilt 9, Jia qu, 39).” Burada 夫 (fū- koca) ile 扶 (fú - desteklemek) hem yazılış hem de fonetik bakımından birbirine çok yakındır; koca, “destekleyen” olarak tanımlanır. Buna karşılık “kadın (妇 fù)” ile “itaat-hizmet anlamları taşıyan (服 fú)” ton farklılığı dışında aynı sese sahiptir; kadını itaat ve hizmet ile tanımlar. Erkek için 夫 (fū)- 扶 (fú) ve kadın için 妇 (fù)- 服 (fú) eşleştirmeleri fonetik olarak benzerdir. Bu ses benzerlikleri dikkat çekicidir çünkü toplumsal düzeni dil aracılığıyla meşrulaştıran bir işlev görür.

Hou Han Ji (后汉纪, Geç Han Tarihi)'de şu ifade yer alır: “Erkeğin kendine özgü, bağımsız bir davranış yolu vardır; kadının ise üç itaat yükümlülüğü vardır (Hou Han Ji, t.y., Cilt 11, Xiaozhang Huangdi Ji).” Benzer şekilde metinde şu ifade de geçer: “Ritüel düzeni içinde kadınların üç itaatinin anlamı vardır. Buna göre imparatoriçelerin ve cariyelerin konumu, göğe saygıyla tabi olmak; iç işlerini saygıyla yapmaktan ibarettir (Hou Han ji, t.y., Xiaozhang Huangdi Ji, 12).”

Han dönemi sonrasında da üç itaat kavramı metinlerde görülmektedir. Kadın biyografi kayıtlarında da erdem ölçütü haline getirilmiştir. Örneğin Jin Shu'da (晋书) örnek kadın figürleri üç itaate uygun davranmakla

övlmektedir. “Üç itaate uygun davranmış, ritüel kurallardan hiçbir şekilde sapmamıştır (Jin Shu, t.y., Juan 31, Liezhuan I: Houfeishang)”²

Tang dönemine bakıldığında Üç İtaat kavramı Konfüçyüsçü aile düzeninin ahlaki çerçevesi içinde korunmakla birlikte, dönemin toplumsal yapısı, kadınların yönetimde ve toplumda görünürlüğü nedeniyle uygulamada esneklik göstermektedir. Kadınlar günlük yaşamda daha fazla dışarı çıkabilmiş, müzik ve sanatla ilgilenmiş, yeniden evlilik daha olağan karşılanmış ve özellikle saray çevresinde kadınların etkili olabildiği örnekler ortaya çıkmıştır. İmparatoriçe Wu Zetian (武则天)’in yönetici olarak iktidara gelmesi, kadın itaat eder düşüncesini esnetmiştir. Fakat bu dönemde Song Ruo Zhao tarafından kaleme alınan Konfüçyüs düşüncesini sürdürerek itaat ve erdem kavramlarını da içeren Nü Lunyu (女论语) kadınların eğitimi için yazılmıştır.

Song döneminde (960-1279), Neo-Konfüçyüçülüğün yükselişiyle toplumsal düzeni ve hiyerarşiyi güçlendirmeye amaçlayan daha sıkı bir ahlaki çerçeve oluşmuştur. Kadınların toplumdaki hareketliliği sınırlandırılmış ve aile düzenine tam uyum göstermelerine dair beklenti artmıştır. Bu dönemde ayak bağlama geleneğinin başlaması da kadının iç mekâna kapatılmasına sebep olmuştur. Song sonrası Yuan, Ming ve Qing hanedanlarında ise bu kurallar daha da sıkı bir şekilde uygulanmıştır. Ming döneminde Wang Xiang (王相) tarafından derlenen Nü Sishu (女四书, Kadınların Dört Kitabı), Üç İtaat ve Dört Erdem ilkelerini kadın eğitiminde önemli bir kaynak olarak kullanılmıştır.

Üç itaat öğretisinin her bir ilkesi kadını üç ayrı otoriteye bağlamaktadır:

1.1. “Evlenden Önce Babaya İtaat” (未嫁从父)

Üç itaatin ilk ilkesi olan “evlenden önce babaya itaat”, kadının çocukluğundan evlenene kadar olan süreçte kimliğini, eğitimi, geleceğine dair kararlarını tamamen babasının otoritesine bağlayan ahlaki bir çerçevedir (Li, 2014, s. 794). Kadının kendi bağımsız yolunun olmadığı kabul edildiği için bekar bir kızın konumu babasına göre belirlenmekteydi (Meng ve Zhang, 2013, s. 96). Kadının babasının emirlerine uyması, onun öğretisi ve tavsiyelerini dinlemesi, kendi başına karar vermemesi beklenmiştir. Baba, çocuk için Gök (天) kadar yüce bir otorite kabul edilmiştir. (An ve Wen, 2011, s.1) Bu durum, kadının şahsi iradesinin olmadığını ve karar verme yetkisinin aile, özellikle de baba üzerinde olduğunu gösterir. Bir kadının babasının rızası olmadan evlenmesi iffetsizlik olarak görülmüş ve toplumda aşağılanmış (Kinney, 2014, s. 126). Kadın babasına itaat ederek aile onurunu korumuş ve hayırlı evlat görevini yerine getirmiştir (Zeng, 2021, ss. 2-3). Evlenden önce babaya itaat ilkesi, kadının aile içindeki konumunu doğumundan itibaren belirlemiş ataerkil soy düzeninin devamını sağlamış ve toplumdaki hiyerarşik düzeni güçlendirmiştir. 1950 yılında yürürlüğe giren Evlilik Yasası ile birlikte, kadının babasına yasal bağımlılığı kaldırılmış ve evlilikte kendi iradesini kullanma hakkı tanınmıştır.

1.2. “Evlendikten Sonra Kocaya İtaat” (既嫁从夫)

Üç İtaat ilkesinin ikinci ve en merkezi halkası, evlilikle başlayan “kocaya itaat” (从夫) ilkesidir. Bu ilke, evli kadının hayatı boyunca her konuda kocasına uymasını zorunlu kılar. Evlilikle birlikte kadının toplumsal kimliği yeniden tanımlanır. Kadın evlendikten sonra yalnızca yeni bir aileye katılmakla kalmaz; aynı zamanda kendi soy bağından çıkarak kocasının soy düzenine dahil olur. Evlilikten sonra kadın, soyadını ve adını kaybeder; “Wang ailesinin gelini” gibi kocasının ailesindeki rolüyle anılmaya başlar (Gao, 2003, s. 118). Bu nedenle “kocaya itaat” ilkesi, geleneksel aile yapısının devamını sağlayan en merkezi normlardan biri olmuştur. Halk arasında kullanılan “koca söyler, kadın izler” (夫唱妇随) ifadesi, bu anlayışı açıkça yansıtmaktadır. Kadın

²Wei Generali Lanling Jinghou’nun eşi Yang soyadlı hanımefendi, erdemini içinde saklayan (含章), tabiatı itibarıyla yumuşak ve uyumlu (体顺), insanîyet ve fazilet bakımından olgun ve eksiksizdi (仁德醇备). İçeride soylu bir hanedanın mirasını sürdürmüş, dışarıda büyük bir devlete gelin gitmişti. Üç itaate (三从) uygun davranışlarıyla ritüel kurallara bütünüyle uymuş, hiçbir şekilde onlardan sapmamıştır. (Jin Shu, t.y., 31. Cilt, lie zhuan 1, hou fei shang)

yalnızca kocasına saygı göstermekle değil; aynı zamanda ona sadakat ve iffetle bağlılık göstermekle de yükümlüdür.

Kadının temel görevi, “kocasını desteklemek ve çocuklarını eğitmek” (Li,2014, s.794) olarak tanımlanmıştır. Kadın, yalnızca doğurganlığıyla değil; ev içi becerisi, yaşlılara hürmeti ve aile içi uyumu sağlamasıyla da değerlendirilmiştir. Böylece kadın, kocasının otoritesini pekiştiren ve aile düzeninin sürekliliğini sağlayan kişi olarak görülmüştür. Bu aşamada itaat, yalnızca hukuki ya da ahlaki bir zorunluluk değil; kadının “iyi eş” olarak tanınmasının ön koşulu olur. İtaat ilkesi körü körüne boyun eğmek değildir; koca hata yaptığında karısının onu nazikçe uyarma, doğru yola sevk etme sorumluluğu da bulunmaktadır (Duan, 2009, ss. 99-101; Li, 2014, s. 795). Bazı kadınların bu itaat kurallarını aile içinde saygınlık kazanmak için kullandıkları, boyun eğen görünerek aslında ailevi bir güç kazanmaya çalıştıkları görülmüştür (Lin, 2009, s. 55). Kocaya itaat ilkesi özellikle Song, Ming ve Qing döneminin başlarında kadının kocasına ömür boyu sadık kalması ve kocasının ölümünün ardından bile yeniden evlenmemesi gibi kurallarla katı bir hal almıştır.

1.3. “Koca Öldükten Sonra Oğula İtaat” (夫死从子)

Üç İtaat'in üçüncü ilkesi olan “koca öldükten sonra oğula itaat” (夫死从子) kadının yaşamındaki itaat zincirinin evlilikle sona ermediğini, aksine eşinin ölümünden sonra da devam ettiğini göstermektedir. Bu ilkede, kadından beklenen yalnızca oğlunun kararlarına uyması değil, aynı zamanda iffetini koruyarak yeniden evlenmemesi, her türlü zorluğa katlanarak çocuklarını büyütmesi ve aile düzenini sürdürmesidir. Özellikle Song döneminden itibaren dul kadının sadakati ve iffeti oldukça yüceltilmiş, “açlıktan ölmek küçük bir şeydir, iffeti kaybetmek en büyük felakettir” (Er Cheng Yi Shu, (t.y), Juan 22 Xia, 21) gibi söylemlerle kadının yaşamı daha da sıkı bir ahlaki disiplin altına alınmıştır. Böylece oğula itaat ilkesi, kadının dul kaldığında bile bağımsızlaşmasını engelleyen, onu yeniden erkek otoritesine bağımlı kılan bir düzenleme hâline gelmiştir. Bu anlayış, kadın kimliğini fedakârlık, sabır ve itaat üzerinden tanımlamaktadır.

Her ne kadar Konfüçyüsçü gelenekte iyi evlat (孝) ve anneye saygı (尊母孝母) önemli bir erdem olarak kabul edilse de bu anlayış kadına bağımsız bir otorite kazandırmamıştır. Oğula itaat ilkesi tam anlamıyla Konfüçyüs'ün, iyi evlat (Xiao) ilkesi ile örtüşmemektedir. Çünkü xiao, çocukların ailelerine mutlak saygı ve bağlılık göstermesini gerektirir. Geleneksel Çin aile yapısında özellikle dul annenin manevi otoritesi güçlüdür. İmparatorların bile anneleri karşısında derin bir saygı göstermesi bunun simgesidir. Çin tarihinde bunun örnekleri görülmektedir. Bu nedenle oğula itaat ilkesi, uygulamada çoğu zaman mutlak bir boyun eğme anlamı taşımamış; daha çok aile içi danışma, temsil ve ekonomik bağlılık çerçevesinde işleyen bir ilişki biçimi olmuştur. Nitekim koca öldükten sonra oğula itaatin teoride dul kadının iradesini oğluna devrettiği savunulurken; pratikte bunun karşılıklı sorumluluk ve aile içi denge ile şekillenmiştir (Gao,2003, s. 123).

2. Kadın Ahlakında “Dört Erdem” (四德) Öğretisi

Üç İtaat ilkesi, kadının yaşamı boyunca hangi erkek otoritesine bağlı olacağını belirlerken, geleneksel kadın ahlak sisteminin ikinci temel ayağını oluşturan “Dört Erdem” (四德), kadının gündelik yaşamda nasıl davranması gerektiğini düzenleyen bir çerçeve sunar. Bu bağlamda dört erdem, kadının sözünü, görünüşümü, ev içi becerisini ve toplumsal konumunu belirlemektedir. Kadının erdemi; aile düzeninin korunması ve ataerkil yapının sürdürülmesi için önemli görülmüştür.

Dört erdem kavramının en erken izleri, Zhou dönemine ait ritüel metinlerden biri olan *Zhou Li* (周礼, *Zhou Ritüelleri*), *Tian Guan* (天官) bölümünde görülmektedir. Burada saray kadınlarının eğitimi hakkında şu ifade yer alır: “Dokuz saray kadını, kadınların eğitim düzenini yönetir; kadınlara kadın erdemini(妇德), kadın sözünü(妇言), kadın görünüşünü(妇容) ve kadın işlerini(妇功) öğretir. (Zhou Li, t.y., Tian Guan,31.)” *Zhou Li*'de bu dört kavram ayrıntılı biçimde açıklanmamış olsa da sonraki dönemlerde özellikle Han Hanedanı'nda kadın ahlakının sistemleştirilmesiyle birlikte içeriği belirginleşmiştir

Dört Erdem öğretisinin en kapsamlı açıklaması, MS 106'da Ban Zhao'nun (班昭) Doğu Han döneminde kaleme aldığı Nüjie (女诫, Kadınlar İçin Öğütler) adlı eserin Kadın davranışı (妇行四德) bölümünde yer almaktadır. Metinde şu ifadeler yer alır:

"Kadının dört davranışı vardır: birincisi kadının erdemi, ikincisi kadının sözü, üçüncüsü kadının görünümü, dördüncüsü kadının becerisidir. Bu dörtü kadının büyük erdemleridir ve eksiklik olmamalıdır. Bunları gerçekleştirmek onun için çok kolaydır; sadece bunları isteyerek yapmalıdır (Ban, t.y.).

Ban Zhao erdemini olağanüstü zekâ, kusursuz güzellik ya da üstün el becerisi gerektirmediğini; sakinlik, ölçülülük, temizlik, sözde seçicilik ve ev içi işlerin düzenli yürütülmesi gibi pratiklerle kurulduğunu savunur (

Ban, t.y.). Böylece "dört erdem", gündelik bir davranış rehberine dönüşmüştür. Bu eser, kadınları evliliğe hazırlamak ve rehberlik etmek; aile onurunu korumak ve hatalardan kaçınmayı sağlamak amacıyla yazılmıştır. Ban Zhao, doğrudan üç itaat terimini kullanmasa da babaya, kocaya ve kocanın ailesine karşı mutlak itaat ve sadakati merkeze alır; kadının temel amacının kocasının kalbini kazanmak ve ona itaat etmek olduğunu vurgular (Ban, t.y.). Ban Zhao'nun yorumları, toplumda Üç İtaat – Dört Erdem öğretisinin en temel kaynaklarının başında gelir.

2.1. Kadının erdemi (妇德)

Dört Erdem öğretisinin ilk unsuru olan kadın erdemi, geleneksel Çin ahlak sisteminde kadının temel karakter yapısını ve ahlaki duruşunu ifade eder. Kadın erdemi, erkeğin koyduğu kurala uymayı öğütler; Zekâyı değil, iffetli kalmayı, davranışları kontrol etmeyi, alçakgönüllülüğü, utanma duygusuna sahip olmayı ve uyumu ifade eder (Ban, t.y.).

Shijing'de: kadının erdemi iffetli ve sakin olmaktır, o zaman sevilir, görünüşü güzelse o zaman huzur verir, itaatkâr olup ritüellere uyar ve hareket ederse, kendini sur gibi korusa, o zaman sevilebilir (*Shijing*, t.y., jing nü)." olarak ifade edilmektedir. Kadın erdemi, Yin-Yang teorisi üzerine inşa edilmiştir. Kadın (yin) doğası gereği yumuşak ve uyumlu; kocası (yang) ise gök otoritesi olarak tanınmalıdır. Tang Dönemi'nde yazılan Nü Nü Lunyu (女论语, Kadın Analektleri) adlı eserde şu ifade ile anlatılır: "Kadın olmak için önce kişiliğini oluşturmayı öğren; kişilik oluşturmanın yolu, ancak saflık ve iffetle olur (*Song*, t.y., Nü Lunyu)."

Song döneminden itibaren erdem anlayışı giderek iffet (贞洁) kavramına dönüşmüştür. Kadın erdemi anlayışı, toplumun düzeni ve aile yapısının sağlamlığı açısından önemli olarak görülmüştür. Bu dönemde aklıktan ölmenin iffeti kaybetmekten daha önemsiz olduğu ve kadının yeteneksiz olmasının erdem olduğu söylemleriyle erdem anlayışı daraltılmıştır. Bu gelişmeler, Üç İtaat ve Dört Erdem öğretisinin tarihsel süreç içinde daha katı bir yapıya büründüğünü göstermektedir.

2.2. Kadının Sözü (妇言)

Dört Erdem'in ikinci unsuru olan kadının sözü, Çin toplumunda kadının konuşma biçimini, dil kullanımını sınırlarını belirler. Burada söz(言) karakteri, belagat ya da hitabet yeteneği olarak değil aksine sözün kısıtlanması, uygun ve ölçülü konuşmasını ifade eder. *Konuşmalar* adlı eserde Konfüçyüs'ün dile getirdiği "erdemli insan yavaş konuşur" ve "kendini dizginlemek, konuşma ve davranışlarının adaba uygun olması işte bu erdemdir" (çev. Fidan, 2021, s. 77) ifadeleri kadının sözü anlayışı üzerinde de etkili olmuştur.

Erken dönem ritüel metinlerinde sözün mekânsal olarak sınırları belirtilmiştir. Da Dai Li Ji (大戴礼记)' de şu ifade yer alır: "Kadının sözü iç odanın dışına çıkmaz; işleri yalnızca ev içi hizmetle sınırlıdır" (Juan 13, Ben Ming, 80). Burada kadının sözünün dışarı çıkmaması gerektiği açıkça ifade edilir. Benzer şekilde Li Ji (礼记)' nin Nei Ze (内则) bölümünde şu önemli ifade yer alır: "Erkek iç işlerden, kadın dış işlerden konuşmaz... İç sözler dışarı çıkmaz, dış sözler içeri girmez." Aile içindeki dedikodunun önlenmesi kadının sözü için en önemli sınırdır. O

dönemdeki geniş aile yapısında sözlü çatışmalar aile bütünlüğünün tehdit edebileceğinden kadına dışarıyı içeriye, içeriği dışarı taşımasını öğütlenmiştir. Geleneksel Çin hukukunda erkeğe tek taraflı boşanma hakkı tanıyan Yedi Sebep (七出) düzenlemesi bulunmaktadır. Bu sebepler arasında çok konuşmak, dedikodu yapmak (Yili , t.y., Juan 5) da yer almaktadır. Aile sırlarını yaymak veya kocasının ailesi hakkında kötü konuşmak boşanma gerekçesi sayılabilmektedir. Kadının sözünün dışarıya çıkmaması, kadını toplum içinde sessizliğe mahkûm etmiştir.

Çin klasik metinlerinden biri olan Shijing (诗经, Şiirler Klasığı)'de kadın için "uzun dilli kadın" (长舌妇) ifadesi yer almaktadır. "Bilge erkek devlet kurar, bilge kadın devleti yıkar...Kadının uzun dili felaketin basamağıdır, karışıklık gökten inmez kadından doğar (Shijing, t.y., Mao shi juan, 18, dǎng zhī shí gǔ xùn zhuàn 25, Zhan Ang.)." Bu düşünceye göre kadının sözü, ailenin veya devletin duvarlarını yıkabilecek bir güç olarak görülmüştür.

Ban Zhao ise Nü Jie (女戒, Kadınlar İçin Öğütler) adlı eserinde kadının sözünü şöyle tanımlar: "Kadın sözü, keskin dilli ve tartışmacı olmayı gerektirmez; kelimeleri özenle seçerek konuşmak, kötü söz söylememek, uygun zamanı bekleyerek konuşmak, insanları usandırmamak, işte kadın sözü budur (Ban, t.y.)." Bu tanımda kelimelerin dikkatli seçilmesi, hakaret, dedikodunun olmaması, yer ve zamanına göre konuşulması ve ölçülü olunması öğütlenmektedir.

Tang dönemine ait Song Ruozhao'ya atfedilen Nü Lunyu'da benzer bir ifade bulunmaktadır: "Kadının konuşurken dudaklarını aşırı kıpırdatmaması, sorulduğunda dikkatle cevaplaması, hafif ve yumuşak tonda konuşması, eşinin ailesiyle bile rahatça karşılıklı konuşamayacağı" ifade edilir. Burada kadın sözünün sadece içeriği değil ses tonu ve tarzı da belirlenmiştir. Bu dönemde Wu Zetian'in iktidara gelmesi, bir kadının en yüksek siyasi otoriteye ulaşabildiği istisnai bir örnek olsa da aynı dönemde yazılan Nü Lunyu gibi metinler kadınların toplumsal söz alanını yine sınırlandırmaya devam etmiştir. Song döneminde ise Neo-Konfüçyüsçülük'ün etkisiyle kadının sözünün dışarı taşmaması daha güçlü biçimde vurgulanmıştır. Kadınların siyaset, yönetim ve askerî konularda konuşması uygun görülmezken; ev yönetimi, aile ilişkileri ve çocuk eğitimi gibi konularda konuşmaları da sınırlandırılmıştır. Sonuç olarak kadın sözü, sessizlik, ölçülülük ve itaat ilkeleri üzerinden düzenlenmiştir.

3. Kadının Görünüşü (妇容)

Dört Erdem'in üçüncü basamağı olan kadının görünüşü, modern anlamdaki güzellik kavramıyla karıştırılmamalıdır. Bu kavram, kadının güzelliğini yüceltmekten ziyade aile ve toplumdaki duruşu, görünüşü, temizliği, ağırbaşlılığı ve tevazusuyla ilgilidir.

Ban Zhao kadının görünüşünü şöyle tanımlar: "Kadının görünüşü, güzel bir yüze veya kusursuz bir bedene sahip olmayı gerektirmez. Toz ve kirden arınmak, giysi ve süslerini temiz ve taze tutmak, düzenli yıkanmak ve bedeni kirli tutmamak, işte bunlar kadının görünüşüdür. (Ban Zhao, Nü Jie, fu xing 4)." Ban Zhao'nun buradaki vurgusu güzelliğe değil, temizlik ve düzenedir. Bedeni kirden arındırmak lekesiz bir ahlakın ve iffetin dışa yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Çin tarihine baktığımızda karşımıza Dört Büyük Güzel (四大美女) olarak bilinen kadın figürler çıkmaktadır. Bunlar Xi Shi (西施), Wang Zhaojun (王昭君), Diaochan (貂蝉) ve Yang Guifei (杨贵妃)' dir. Geleneksel tarih anlatılarında bu kadınların güzellikleri zaman zaman siyasi olaylar ve hanedanların zayıflamasıyla ilişkilendirilmiş ve "ülke yıkan güzellik" (倾国倾城) şeklinde tanımlanmıştır. Örneğin; Xi Shi, Wang Zhaojun ve Yang Guifei gibi saray kadınları, yönetimlerde çöküşe sebep olarak görülmüştür. Bu durum tehlike olarak görüldüğü için kadının görünüşü denildiğinde fiziki güzellik kastedilmemektedir.

Güzellik algısı her dönemde farklı olmuştur. Güzelliğin ve gösterişin en çok dikkat çektiği dönemlerin başında sayılabilecek dönem Tang dönemi olmuştur. Bu dönemde dolgun beden ve canlı renkler ve gösterişli kıyafetler güzelliğin bir parçası olmuştur. Ancak aynı dönemde kaleme alınan Nü Lunyu'da kadının sıkı biçimde

denetlenmesi sürmüştür: "Yürürken geriye bakma, konuşurken dudaklarını kaldırma. Otururken dizlerini hareket ettirme, ayaktaiken eteğini sallama. Sevindiğinde yüksek sesle gülme, öfkelenildiğinde sesini yükseltme (Song, t.y., Li Shen, 2-3)."

Song döneminde ise beden estetiği tamamen değişmiş ve "üç inçlik altın lotus (三寸金莲)" denilen küçük ayak ideali ortaya çıkmıştır. Ayak bağlama uygulaması, kadının hareket kabiliyetini kısıtlayarak evde kalmasını sağlamış ve erkeğin estetik hazzına hitap eden bir görünüm standardı yaratmıştır. 20. Yüzyıla kadar bu uygulama devam etmiştir. Bu anlayış, kadının aşırı süslenmesini ve güzelliğini baştan çıkarıcılık ve dolayısıyla iffetsizlik ile ilişkilendirilmiş; bu nedenle sadelik ve temizlik ideal kabul edilmiştir.

4. Kadının Becerisi (妇功)

Geleneksel Çin kadın eğitimindeki dört erdemden biri olan Fu Gong (妇功), kelime anlamı olarak "Kadının İşi" veya "Kadının Becerisi" anlamına gelir ve kadının ev içindeki çalışkanlığını, becerisini ve sorumluluklarını kapsar. Bu kavram, kadının toplumsal rolünü "erkek dışarıda, kadın içeride" ilkesine göre kadının ev içi düzeni sürdürmesini sağlamıştır. Çince "evli kadın" (妇) anlamına gelen karakterin kökeni, "kadın (女)" ve "süpürge (帚)" karakterlerinin birleşiminden oluşur; bu da kadının tarihsel olarak ev işleriyle özdeşleştiğini simgeler. Gong (功) karakteri ise sadece iş veya hizmet anlamı taşımaz; aynı zamanda "başarı" anlamına gelir. Bu da kadının becerisinin ahlaki bir değer olarak görüldüğüne işaret eder.

Li Ji'de kadın işlerinin tanımını şöyle ifade edilir.

"Kız on yaşından sonra dışarı çıkmaz, eğitici kadın nazik ve uysal olmayı, itaat etmeyi öğretir; kendir ve keten işler, ipek ve koza ile uğraşır, dokur ve örer, kadın işlerini öğrenir, giysi diker. Törenleri izler, tören için içecek ve yiyecekleri, kapları hazırlar, ritüeldeki sunulara uygun şekilde yardım eder (Li Ji, t.y., Nei Ze,)"

Ban Zhao da kadının becerisini şu şekilde tanımlar: "Kadın işleri, başkalarından daha becerikli olmayı gerektirmez; dokuma ve örmeye odaklanmak, boş konuşmalardan ve kahkahalardan hoşlanmamak, yiyecek ve içecekleri temiz ve düzenli hazırlayarak misafirlere sunmak, işte kadın işleri budur (Ban, t.y.)." Ban Zhao burada kadının becerisini üretimdeki başarısıyla değil, ev işleri, gösterişsizlik ve aileye hizmet ile ölçmüştür.

Çince yer alan "Erkek tarla sürer, kadın dokur" (男耕女织) ifadesi, geleneksel toplumdaki cinsiyete dayalı iş bölümünü açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu anlayışa göre erkek dışarıdaki üretim faaliyetlerinden, özellikle tarımsal işlerden sorumluyken; kadın ev içi düzeni sağlamaktan ve dokuma gibi ev içi üretim faaliyetlerinden sorumlu kabul edilmiştir. Kadın, ev içinde yürüttüğü dokuma ve tekstil üretimiyle ailenin giyim ihtiyacının karşılanmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Zamanla kadınlar dokuma, nakış ve süsleme alanlarında çeşitli teknikler geliştirerek bu üretim faaliyetlerini daha da zenginleştirmişlerdir.

Song döneminde ayakları bağlı kadınlar sadece ev işi hizmet ve işlerle ilgilenebilmişlerdir. Ayak bağlama gibi uygulamalar, kadınların hareket alanını daraltarak, kadını yalnızca oturarak yapılan ince işlerle (nakış, dikiş) sınırlandırmıştır. Kadının becerisi, aile için önemli olsa da "görünmez" kılınmıştır. Kadının işi aynı zamanda mutfak sorumluluğudur. Yemek hazırlamak, misafiri iyi ağırlamak ve aile itibarını korumak kadının görevleri arasında sayılmış ve eksikliği erdem eksikliği olarak görülmüştür. Ataların anılması için yapılan dini törenlerde sunulacak yiyecek ve içeceklerin temiz ve usulüne uygun şekilde hazırlanması önemli görevlerindendir. Geleneksel aile yapısında kadının evdeki becerisi ona ev içinde değer kazandıran tek alandır.

Song Döneminden itibaren sertleşmeye başlayan üç itaat ve dört erdem öğretisi son hanedan olan Qing döneminde nasıl devam ettiği ve modernleşme ile nasıl dönüşüme uğrayarak kaldırıldığının incelenmesi önemlidir.

4. Qing döneminden modernleşmeye: Üç itaat – Dört Erdem öğretisinin dönüşümü

Qing döneminde (1644-1911), Üç İtaat ve Dört Erdem öğretisi, bu dönemde oldukça katı ve kısıtlayıcı olsa da modernleşme sürecine girilmesiyle sorgulanmaya başlamıştır. Mançu yöneticiler, Han Çinlilerini yönetebilmek ve meşruiyet kazanmak için Konfüçyüsçülüğü benimsemiş ve kadın erdemini toplumsal sadakatin bir simgesi olarak görmüşlerdir (Zhu, 2015, s. 92). Qing döneminde kadın iffeti, sadakati ve itaati toplumda ödüllendirilen ve teşvik edilen değerler hâline gelmiştir. Kocasının ölümünün ardından yeniden evlenmeyen ya da ölen kocasına sadakatini ispatlamak için intihar eden kadınlar “iffetli dul” olarak onurlandırılmıştır ve bu kadınlar için “iffet anıtları” (贞节牌坊) dikilmiştir. Görülmüştür. Bu taş anıtlar, kadınların iffet ve sadakatinin toplum içinde görünür hâle getirilmesini sağlayan sembolik anıtlar niteliğindedir. Böylece kadınlara, iffet ve sadakatin toplumsal olarak ödüllendirildiği; buna karşılık bu normlardan sapmanın ise unutulmalarına neden olacağı yönünde güçlü bir mesaj verilmiştir. Bu dönemde onurlandırılan kadın sayısı bir milyonu aşarak Çin tarihindeki tüm diğer hanedanların toplamını geçmiştir (Zhu, 2015, s. 92). İmparatorluğun son yüzyılında ortaya çıkan modernleşme hareketleri ve dış dünya ile artan temaslar, özellikle kadınların toplumsal konumuna ilişkin geleneksel normların sorgulanmasına zemin hazırlamıştır. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında reformcu düşünürler ve eğitim hareketleri, kadın eğitimi, kadın hakları ve evlilik reformu konularını gündeme taşınmıştır. Bu süreçte Üç İtaat ve Dört Erdem öğretisi, toplumsal ilerlemenin önünde bir engel olarak görülmeye başlanmıştır. Modernleşme döneminin önde gelen isimlerinden Yan Fu (严复), Kang Youwei (康有为) ve Liang Qichao (梁启超) gibi düşünürler kadınların yüzyıllardır maruz kaldıkları Üç İtaat ve Dört Erdem öğretisini eleştirmişlerdir.

Yan Fu Çinli kadınların içinde buldukları durumu şu sözlerle eleştirmiştir: “Çinli kadınlar ‘Üç İtaat’ ilkesine bağlı oldukları için, hayatları boyunca tek bir gün bile kendi iradeleriyle yaşayamazlar” (akt. An, 2012, s. 33). Yan Fu’ya göre Çinli kadınların erkeklerden geri kalmasının sebebi doğaları değil, toplumun onlara yönelik tutumudur. Lienü Zhuan ve Nü Jie gibi metinlerden beri kadınlar bastırılmış, köle gibi muamele görmüş, hırsız gibi gözetlenmiş, bilgelerin ölçüsüyle yargılanmıştır. Erkekler bunu kendi güçlenmelerinin aracı sanmışlardır. Oysa kadın insan yerine konulmadıkça, zamanla kendini de insan yerine koymamaya başlar” (akt. An, 2012, s. 34). Kang Youwei ise geleneksel evlilik düzenini eleştirerek şöyle demiştir: “Kadın kocasının yönetimi altındadır. Bir erkek birçok kadınlı evlenebilir; bir kadın ise birçok erkekle evlenemez. Bu, matematiğin temel ilkelerine bile aykırıdır ve insanlık yararına değildir.” (akt. Chen ve Gui, 2014, s. 218) Liang Qichao ise geleneksel anlayışın kadınları toplumsal hayatın dışına ittiğini, dört erdem modern eğitim anlayışıyla yeniden yorumlanması gerektiğini ve kadınların tüketici konumundan üretici konuma geçmesi gerektiğini savunmuştur. Liang’ın “Yeryüzündeki zayıflığın temelini kadınların eğitimsizliğinden başlar” ifadesi kadının eğitimsiz kalmasının zayıf çocuklar yetiştirmesine sebep olacağı ve bunun da Çin’i zayıflatacağı görüşünü savunur (Liang, 1897, akt. Xia, 2023, s. 93). Bu eleştiriler, toplumdaki uygulamalarda sorunlar bulunduğunu, geleneksel ahlakın kadını korumadığını ve değersizleştirdiğini gösterir. Onlara göre kadın özgürleşmeden ve insan yerine konulmadan toplumun gelişmesi mümkün değildir. Bu nedenle kadının yeteneksiz olmasının erdem olduğu yönündeki geleneksel yargılar bu dönemde eleştirilmiştir.

Geç Qing döneminde kadınlarla ilgili yaşanan tüm gelişmeler büyük ölçüde modernleşme hareketleri ve batı ile artan temasların bir sonucudur. Bu dönemdeki reformcuların amacı doğrudan Çin’de feminist bir hareket oluşturmak değil; kadınların güçlenmesini devletin güçlenmesi ile ilişkilendiren bir toplumsal dönüşüm başlatmaktır. Çünkü kadının güçlü olması devletin güçlü olması anlamına geliyordu. Bununla birlikte reform hareketleri, kadınların eğitim, hukuk ve toplumsal haklarını desteklemiş olsa da Üç İtaat ve Dört Erdem öğretisini bütünüyle reddetmemiştir. Geleneksel ahlaki çerçeve tamamen yıkılmamış, modernleşme söylemiyle uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır.

Yeni Kültür Hareketi (新文化运动) ve özellikle 4 Mayıs Hareketi (五四运动) ile eleştiriler artmış ve Konfüçyüsçü aile yapısı ve kadınları ikincil konuma yerleştiren ahlak sistemi doğrudan hedef alınmış, Üç İtaat ve Dört Erdem öğretisi, toplumsal ilerlemenin önünde bir engel olarak görülmüştür. Sonrasında ise kadının konumu, bireysel haklar, evliliklerde özgürlük, eğitim hakkı ön plana çıkmıştır. Bu süreçte dönemin edebiyatçılarından Lu Xun gibi yazarlar, geleneksel ahlak düzenini eleştirmiş ve mevcut düzene karşı çıkmıştır (Altay Yılmaz, 2021, s. 221). Üç İtaat ve Dört Erdem öğretisi Lu Xun’un eserlerinde doğrudan geçmese de bunu

hedef alan eleştirinin içindedir. Özellikle; Luxun'un Zhu Fu (祝福) adlı hikâyesinde, Üç İtaat ve Dört Erdem düzeninin kadının yaşamı üzerindeki yıkıcı etkisini dolaylı olarak gösterir. Eserde, dul kaldıktan sonra kocasının ailesi tarafından satılarak zorla yeniden evlendirilen Xianglin'in karısının (祥林嫂) hikayesi, kadının kendi yaşamı üzerinde söz hakkının olmadığını gösterir. Karakterin kendi adıyla değil "Xianglin'in karısı" olarak anılması, çalışkanlığı ve suskunluğu ile erdem kurallarına uygun davranırsa bile toplum tarafından iffetsiz sayılması; ikinci kocasının ölümünden sonra lanetli görülmesi, ritüellerde kirli sayılması ve atalara sunu törenlerinden dışlanması, kadının bu öğretilerle topluma kurban edildiğini tasvir eder. Luxun'un eserlerinde kullandığı "yamyamlık (吃人)" metaforuyla, bu geleneksel ahlak sisteminin insanları sembolik olarak "yedini" ifade etmek istemiştir. Xianglin karısının oğlunun kurt tarafından yenilmesinden kendini sorumlu tutmaya başlaması ise toplumun ona yüklediği tüm kimlikleri içselleştirmeye başladığını gösterir. Lu Xun'un bir başka önemli eseri olan Kuangren Riji'nin (狂人日记, Bir Delinin Güncesi) sonunda yer alan "çocukları kurtarın(救救孩子)" çağrısı ise tüm bu geleneksel öğretilerin yeni nesillere aktarılmasına karşı bir isyan olarak değerlendirilebilir.

Üç itaat ve dört erdem öğretisi, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla resmi geçerliliğini tamamen yitirmiştir. 1950 yılında kabul edilen Evlilik Yasası ile bu öğretinin hukuki dayanağı fiilen ortadan kaldırılmıştır. Ancak geleneksel zihniyetin tamamen ve bir anda değişmesi mümkün olmamış ve toplumda örtük bir şekilde varlığını devam ettirmiştir. 1966 yılında başlatılan kampanya kapsamında Dört Eski'nin (eski gelenekler, eski kültür, eski alışkanlıklar, eski düşünceler) ortadan kaldırılmasına ve yeni gelenekler, yeni kültür, yeni alışkanlar ve yeni düşünceler yaratıp yerleştirilmesine karar verilmiştir (Renmin Ribao, 1966, s. 1). Bu kapsamda Üç İtaat ve Dört Erdem anlayışı da bu Dört Eski'den biri olarak görülmüştür.

Günümüzde ise bu öğreti resmi eğitim sisteminden tamamen kaldırılmıştır. Çin Eğitim Bakanlığı Genel Ofisi tarafından 2019 yılında yayımlanan "Zorunlu Eğitimin Uygulanmasını Engellemenin Yasaklanmasına Dair Bazı Düzenlemeler (Jiaoyu Bu Bangongting, 2019)" başlıklı bildiri; Üç İtaat ve Dört Erdem öğretisinin yanı sıra, kehanet, feng shui ve falcılık gibi uygulamaların "geleneksel ulusal eğitim" adı altında öğretilmesi yasaklanmıştır. Bu tür öğretiler kültürel döküntü (文化糟粕) olarak nitelendirilmiştir (Li, 2025, s. 2) Konuyla ilgili hukuk ve eğitim alanındaki uzmanlar da geleneksel eğitim sisteminin, çağdaş eğitimin insan yetiştirme hedefleriyle çeliştiğini, ülkenin geleceğine zarar vereceğini; hukukçular ise bu sistemin modern hukukun eşitlik ilkesine aykırı olduğunu kadının bağımsız kişiliğini ortadan kaldırdığını ve eşitsiz olduğunu ifade etmişlerdir.³

Sonuç

Bu çalışma, Çin geleneksel kültüründe kadın ahlak anlayışının nasıl oluştuğunu ve hangi tarihsel temellere dayandığını "Üç İtaat ve Dört Erdem" öğretisi çerçevesinde incelemektedir. Tarihsel kaynaklar, bu öğretinin kökeninin eski yas ve ritüel düzenine dayandığını; ancak zamanla klasik metinler, ahlak kitapları ve yorum geleneği içinde yüzyıllar boyunca adım adım şekillendiğini göstermektedir. Bu öğreti yalnızca kadınlara yönelik davranış kuralları değildir; aynı zamanda Konfüçyüsçü feodal düzenin aile yapısı ve kadın rolleri üzerinden sürdürülmesini sağlayan bir değerler sistemidir.

Üç İtaat ilkesi kadının yaşamı boyunca baba, koca ve oğula itaat ederek bağımsız hareket alanını engellemiştir. Dört Erdem ise, kadının bağımlı statüsünü gündelik yaşamında nasıl sürdüreceğine dair bir davranış rehberi olmuştur. Kadının erdemi, sözü, görünüşü ve becerisini disiplin altına alarak bir ahlak çerçevesi oluşturmuştur. Bu durum kadının ev içi alanla sınırlı kalmasına ve itaati içselleştirmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla bu öğreti bireysel ahlak öğretisinden çok kadın kimliğini inşa eden bir toplumsal düzen mekanizması olarak işlemiştir.

³ Eğitim ve hukuk alanında uzman görüşleri için bkz. Ma Xiaohong (马晓红), Liu Yonglin (刘永林), Xiong Bingqi (熊丙奇) ve Zhang Haiying (张海英), Çin Eğitim Bakanlığı düzenlemesine ilişkin değerlendirmeler, 18 Nisan 2019, China News Service.

Kadının ikincil konumu doğal düzenin ve göğün yzasının bir parçası olarak kabul edilmiştir. Kadınlar kimi zaman kadın yazarlar aracılığıyla kendi boyun eğişlerini meşrulaştıran söylemlerle eğitilmişlerdir. Bununla birlikte geleneksel Çin toplumunda yalnızca kadın değil, erkek de hiyerarşik düzene bağlıdır. Erkek babaya, imparatora ve devlete itaat etmekle yükümlüken; kadın da babaya, kocaya ve oğula itaatle yükümlüdür. Ancak bu iki itaat biçimi aynı değildir. Erkek itaat ederken aynı zamanda belirli bir otorite alanına sahip olabilirken, kadın doğrudan bir otorite alanına sahip değildir. Erkek dış dünyada yer alıp, eğitim görebilirken, kadının dış dünya hakkında konuşmamasının bile sınırlandırıldığı bir anlayış yerleşmiştir.

Toplum, kadınları çocukluktan itibaren erdem, sabır ve itaati içselleştirme yönünde eğitmiştir. Bir kadın evlendikten sonra artık baba evine ait olmaktan çıkarak, kocasının ailesinin bir parçası haline gelmiş ve sadece kocasına değil kocasının ailesine de saygı ve itaatle hizmet etmekle yükümlü olmuştur. İyi eş ve uysal kadın olarak kendini feda etmesi erdem kabul edilmiş ve kadınların düşünce biçimlerini, davranışlarını ve algılarını derinden şekillendirmiştir.

Feodal düzen, kadınların hareket alanını kısıtlamak için ayak bağlama gibi gelenekleri kullanmış, bu yolla kadınların bedensel özgürlüklerini zayıflatmıştır. Erkek dışarıda, kadın içeride anlayışı ise kadının tek geçim yolunun kocasına bağlı olmak ve ailenin kadın için tek sığınak olduğu fikrini benimsetmiştir. Böylece kadınlar, dış dünyadan uzaklaştırılmış, yalnızca ev içi rollerle tanımlanmıştır. Kadın eğitimi ise iyi evlat yetiştirme amacıyla teşvik edilmiştir. Kadınların toplumsal katkısı çoğu zaman eş ve anne rolleri üzerinden dolaylı biçimde gerçekleşmiştir. Bu yapı, evlilikte sadakat ve istikrarı güçlendirerek toplumsal düzenin sürekliliğine hizmet etmiştir. Metinlerde "itaat eden" olarak tanımlanan kadın, fiilen aile düzenini ayakta tutan temel unsurlardan biri olmuştur. Kadınların sessizlik ve uyumu, mevcut düzen içinde var olma biçimi olarak değerlendirilebilir. Bu uyum modeli eğitim yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Bu öğretiy aynı zamanda geleneksel Çin toplumunda aile içinde aktarılan bir değerler eğitimi işlevi görmüştür. Sabır, itaat ve aileye bağlılık gibi değerler çocukluktan itibaren kadınlara öğretilerek kuşaktan kuşağa aktarılmıştır.

Sonuç olarak; Üç İtaat ve Dört Erdem öğretisi, Çin geleneksel kültüründe kadın ahlak anlayışını belirleyen en temel çerçevelerden birisidir. Kadınların yaşadığı mekânını, bedenini, sözü, davranışları ve ilişkilerinde etkili olan bir sistemdir. Modern toplumda kadın ve erkeğin eşitliğini esas alan bir anlayış karşısında bu öğretiy geçerliliğini yitirmiş olsa da bu öğretinin tarihsel temellerini ve dönüşümünü incelemek, yalnızca geçmişteki bir kadın ahlak sistemini değil, Çin toplumunda otorite, aile ve kadın-erkek ilişkilerinin nasıl kurulduğunu, dönüştüğünü ve gelenekten moderniteye geçiş sürecini anlamak açısından önemlidir.

Kaynakça

- Altay Yılmaz, P. (2021). Lu Xun'ün Delinin Güncesi adlı eserinde eleştiri unsuru olarak yamyamlık motifi. In A. M. Dünder & G. Kirilen (Ed.), APAM Çin Çalışmaları 1 (ss. 219–227). Ankara Üniversitesi Yayınevi.
- An, C. H. (2012). Handai nüxing daode yanjiu (汉代女性道德研究) [Master's thesis, Hunan Keji Daxue.
- An, C. H., & Wen, H. L. (2011). San cong si de yu fengjian nuxing xingwei guifan de xingcheng (三从四德与封建女性行为规范的形成). Zhengfa Luntan, (6). <https://doi.org/10.16394/j.cnki.34-1258/z.2011.06.032>
- Bai Hu Tong (白虎通德论). (t.y.). <https://ctext.org/bai-hu-tong/zhs> erişim tarihi 01.12.2025
- Ban, Z. (t.y.). Nü Jie (女诫). https://www.shidianguji.com/ens/book/HY6904?page_from=searching_page&version=4 Erişim tarihi: 20.11.2025.
- Ceylan, E. (2022). Çin İslam Araştırmalarında Gök (天) ve Allah (真主) Kavramları, XVIII. Türk tarih Kongresi, 1-5 Ekim 2018. Ankara, Cilt: IV. 85-100
- Chen, W., & Gui, Y. (2014). Xixue dongjian yu Zhongguo jindai hunyin biange sixiang de yanjin .(西学东渐与中国近代婚姻变革思想的演进). Zhongnan Daxue Xuebao (Shehui Kexue Ban), 20(1), 216–222.
- Chunqiu Fan Lu (春秋繁露). (t.y.)., <https://ctext.org/chun-qiu-fan-lu/tian-bian-zai-ren/zhs> erişim tarihi: 11.12.2025
- Da Dai Liji (大戴礼记). (t.y.). https://www.shidianguji.com/book/SBCK017/chapter/1j712n0p14ppy_51 erişim tarihi: 11.12.2025
- Duan, J. (2009). Ye tan Zhongguo chuantong xianqi liangmu guan: Jian yu Li Zhuo jiaoshou shangque zhi yi (也谈中国传统贤妻良母观—兼与李卓教授商榷之一). Zhongguo Wenhua Yanjiu, (2009 nian qiujijuan), 94–105. <https://doi.org/10.15990/j.cnki.cn11-3306/g2.2009.03.016>
- Gao, X. (2003). Women existing for men: Confucianism and social injustice against women in China. Race, Gender & Class, 10(3), 114–125.
- Hou Han Ji (后汉纪). (t.y.). https://www.shidianguji.com/ens/book/SBCK028/chapter/1j730m25h0bol_12 erişim tarihi: 03.02.2026
- Jiaoyu Bu Bangongting(教育部办公厅相关通知). 2019). http://www.moe.gov.cn/srcsite/A06/s3321/201904/t20190411_377511.html?utm_source=chatgpt.com erişim tarihi: 16.02.2026
- Jin Shu (晋书). (t.y.). <https://www.shidianguji.com/ens/book/HY2499/chapter/1kr7f9mfqyn>
- Kinney, A. B. (Trans. & Ed.). (2014). Exemplary women of early China: The Lienü zhuan of Liu Xiang. New York, NY: Columbia University Press.
- Kirilen, G. (2012). Eski Çin metinlerinde yer-gök yabancılar. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 52(1), 55–71.

Konfüçyüs. (2021). *Konuşmalar* (G. Fidan, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Mart, İstanbul. ISBN: 978-625-405-319-1

Li ji (礼记). (t.y.). <https://ctext.org/liji/zhs> erişim tarihi: 12.09.2025

Li, Q. Y. (2014). Jian lun Mingdai nüjiaoshu zhong “san cong si de” sixiang (简论明代女教书中“三从四德”思想). *Shenyang Daxue Xuebao (Shehui Kexue Ban)*, 16(6).

Li, W. (2025). Confucianism and gender discourse: Unveiling gendering processes in Chinese educational institutions. *Pedagogy, Culture & Society*. <https://doi.org/10.1080/14681366.2025.2459653>

Lu, X. (t.y.). Zhu Fu (祝福) https://www.hkcd.com.hk/content/2018-09/11/content_1102106.html erişim tarihi: 20.02.2026

Ma, X., Liu, Y., Xiong, B., & Zhang, H. (2019, April 18). Eğitim Bakanlığı düzenlemesine ilişkin değerlendirmeler. *China News Service*. <https://www.chinanews.com.cn/m/gn/2019/04-18/8812385.shtml>

Meng, Q., & Zhang, L. (2013). Cong “san cong si de” dao “ju nei”: Shehui xingbie shijiao xia de Zhongguo nüxing diwei (从“三从四德”到“居内”：社会性别视角下的中国女性地位). *Lishi Lunheng*, (3), 96–99.

Renmin Ribao (人民日报). (1966, June 1). <https://cn.govopendata.com/renminribao/1966/6/1/1/> erişim tarihi: 25.02.2026

Shi Ming (释名). (t.y.).

https://www.shidianguji.com/book/SBCK021/chapter/SBCK021_17?page_from=reading_page&version=12

Shi Jing (诗经). (t.y.). <https://www.shidianguji.com/ens/book/SBCK003> erişim tarihi: 02.02.2026

Song, R. (t.y.). Nü Lunyu (女论语) <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=465515&remap=gb> erişim tarihi: 28.01.2026

Xia, X. (2023). Liang Qichao: Nüxue wei di yi yi — jian ji qi nüquan jieduan lun (梁启超：女学为第一义一兼及其女权阶段论). *Journal of Peking University (Philosophy and Social Sciences)*, 60(5), 93–106.

Yi Li (仪礼). (t.y.). <https://www.shidianguji.com/ens/book/SBCK005> erişim tarihi: 09.10.2025

Zeng, C. (2021). The Story of Ti Ying: the Conflicts between Traditional Ethics and Its Development in Chinese Culture. *Academia Letters*, Article 1955. <https://doi.org/10.20935/AL1955>.

Zhou Li (周礼). (t.y.). <https://ctext.org/rites-of-zhou/tian-guan-zhong-zai/zhs> erişim tarihi: 18.09.2025

Er Cheng Yishu (二程遗书). (t.y.). <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&res=185164&remap=gb> erişim tarihi: 20.01.2026

Zhu, X. H. (2015). Xin Zhongguo jianguo chuqi de funü jiefang: Renquan shijiao de toushi (新中国建国初期的妇女解放：人权视角的透视). *Renquan*, (3), 89–100.

